

УЛОГА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ У ОДГОВОРУ НА НЕВОЈНЕ ПРЕТЊЕ*

Зоран Кековић

Универзитет у Београду, Факултет безбедности

Ненад Комазец

Универзитет одбране у Београду, Војна академија

Момчило Милиновић

Универзитет у Београду, Машински факултет

У условима неизвесности настанка и последица ванредних ситуација, у војним организацијама и јединицама све више добија на значају одлучивање засновано на процени ризика. Као резултат тих процена могуће је утврдити функционалне потребе и задатке Војске Србије у реаговању на ванредне ситуације које прете основним вредностима нашег друштва. На основу стратешких полазишта који дефинишу трећу мисију војске, утврђених у релевантним националним документима и документима ЕУ и НАТО, као и применом одговарајућих метода анализе, аутори разматрају функционалне потребе и техничко-технолошке капацитете Војске Србије за извршавање, пре свега, превентивних задатака у одговору на елементарне непогоде, побуњеничка и терористичка дејства.

Кључне речи: *Војска Србије, невојне претње, ванредне ситуације, функционалне потребе и задаци, технички и технолошки капацитети, ГАП анализа.*

Увод

У савременим условима, војне организације и јединице задржале су и повећале издржљивост и способност прилагођавања разним условима, па су postale респектабилан фактор за извршавање задатака заштите и спасавања у кризним, односно ванредним ситуацијама.

Технички и технолошки капацитети војних јединица Војске Србије (у даљем тексту: Војске) на таквом су нивоу развоја да заостају за сличним капацитетима у ЕУ и НАТО, али без обзира на то постоји могућност њихове употребе у систему заштите и спасавања. Осавремењивањем ових капацитета могуће је постићи висок ниво спремности и прилагодљивости за реаговање у ванредним ситуацијама.

* Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта број 47029 под називом „Рентабилни избор нових технологија и концепција одбране кроз друштвене промене и стратешке оријентације Србије у 21. веку”. Пројекат финансира Министарство просвете и науке Републике Србије у периоду 2011–2014. година. Руководилац пројекта је проф. др Момчило Милиновић.

Будући да су најбитнији део интегралног система заштите и спасавања оспособљени људи у саставу специјализованих, високоопремљених и оспособљених служби, што се посебно односи на припаднике Војске Србије, анализа мултиризика у оквиру анализе сценарија је ефективно средство за утврђивање функционалних потреба и задатака Војске у одговору на ризике и невојне претње.

Европски приступ у заштити критичне инфраструктуре са опцијама које свеобухватно или селективно третирају хазарде представља распон у оквиру којег се могу разматрати различите националне стратегије и мере заштите и спасавања, укључујући и улогу војске у тим мерама. Претходно је нужно сагледати националне и европске стратегијске и законодавне претпоставке и њихову међусобну усаглашеност од значаја за утврђивање функционалних потреба и задатака Војске Републике Србије у одговору на процењене претње и ризике.

Приступу које се заговарају у оквиру заштите критичне инфраструктуре ЕУ нису једини, али представљају користан оквир у чијем контексту је могуће тражити функционална решења за испуњење треће мисије војске у одговору на претпостављене ризике.

Улога Војске Србије по важећим националним законима и усаглашеност са европским законима

Невојне претње и улога Војске Србије у систему националне безбедности

У складу са стратегијом националне безбедности, као највишем стратегијском акту у области безбедности, систем националне безбедности представља нормативно, структурно и функционално уређену целину елемената чијом се делатношћу остварује заштита националних интереса Републике Србије.¹

Носилац свих активности у систему безбедности Републике Србије везаних за одбрану од угрожавања споља је Војска Србије. Имајући у виду значај превентивног деловања у остваривању циљева националне безбедности и учесталост и ризике невојних претњи безбедности који угрожавају националне интересе, јасно је да Војска има посебно место у спречавању или смањењу последица ванредних ситуација на основу процењених ризика.

У димензионирању улоге Војске у смањењу ризика и последица ванредних ситуација, од посебног значаја је поштовање следећих начела садржаних у Стратегији националне безбедности:

1) *превенција* – представља суштински принцип деловања система безбедности. Основни документ којим се постиже висок ниво ефикасности превенције јест процена ризика од претњи безбедности Републике Србије;

2) *компатибилност* – подразумева усаглашеност делова система националне безбедности и прихватање и спровођење међународних стандарда у сфери безбедности. Додатни веома важан елемент је компатибилност и са системима безбедности земаља у окружењу, с обзиром на то да ванредне ситуације не познају границе;

¹ Стратегија националне безбедности РС, 2009.

3) *недељивост безбедности* – обезбеђује усмеравање заједничких снага и ресурса на извршење циљева којима се постиже висок степен безбедности друштва и државе.

Имплицитни ставови о превентивном деловању Војске, када је у питању Стратегија одбране, видљиви су из утврђених мисија и задатака Војске. У мисији подршке цивилним властима у супротстављању претњама безбедности, задаци Војске утврђени су као помоћ у супротстављању унутрашњем угрожавању безбедности и тероризму, као и помоћ цивилним властима у случају природних непогода, техничких, технолошких и других несрећа.²

Подршка цивилним властима у супротстављању претњама безбедности подразумева да је Војска помоћна снага у тој мисији. У области угрожавања безбедности на унутрашњем плану Војска има помоћну улогу, односно ангажује се у помоћи и подршци снагама МУП-а. Изузетак представљају побуне са елементима сепаратизма.

Ради реализације треће мисије и задатака пројектованих у оквиру мисије, Војска изводи одређене операције, и то: операцију превентивног размештања снага, противтерористичку операцију и противпобуњеничку операцију. У складу са реалним стањем на терену и окружењу може да изводи и друге операције.

Операције превентивног размештања снага Војске усмерене су на подршку цивилним властима у оквиру треће мисије, посебно у борби против тероризма и противпобуњеничким дејствима. У том смислу, значајне су одредбе Доктрине Војске Србије о тим врстама операција.

Противтерористичке операције су борбене операције које се изводе у миру и оружаном сукобу ради пружања подршке и помоћи цивилним властима у онемогућавању терористичке делатности. У случају напада на војне објекте и ескалације терористичких дејстава, Војска Србије може да буде употребљена за разбијање и уништење терористичких снага.³

Противпобуњеничке операције су борбене операције које се изводе у миру, током ванредног стања и у оружаном сукобу, у случају избијања оружане побуне на било ком делу државне територије. Те операције се изводе у садејству са снагама Министарства унутрашњих послова и обавештајним и безбедносним службама Републике Србије.⁴

Употреба Војске Србије је, осим у основним стратешким и доктринарним документима, регулисана и Законом о одбрани и Законом о Војсци.⁵ С обзиром на веома високу цену сваког појединачног ангажовања војне јединице, неопходно је ангажовати само оне делове или јединице које су довољне за супротстављање одређеној претњи. Такво ангажовање је могуће само на основу свеобухватних процена појединачних ризика и портфолија ризика.

Улога Војске Србије у систему заштите и спасавања

Правни основ за ангажовање Војске у остваривању треће мисије, тј. подршке цивилним властима у супротстављању претњама безбедности је садржан у ставовима Закона о одбрани, Закона о војсци и Закона о ванредним ситуацијама.

² Стратегија одбране, стр. 18.

³ Доктрина Војске Србије, 2010, страна 29/30.

⁴ Исто, страна 30.

⁵ Службени гласник РС, бр. 116/2007, 88/2009.

Одредбе Закона о одбрани који, експлиците и имплиците, дефинише употребу Војске и њено превентивно деловање, дате су у члановима 41. и 42.⁶ У случају природних и других несрећа већих размера у којима су на одређеној територији угрожени живот и здравље људи и животиња и материјална добра, јединице Војске Србије, на захтев органа надлежних за заштиту и спашавање људи и материјалних добара, могу се ангажовати на пружању помоћи становништву, у складу са посебним законом (члан 41). Приправност Војске Србије обухвата предузимање мера повећања оперативних и функционалних способности, које су неопходне ради спречавања и отклањања опасности од изазова, ризика и претњи безбедности (члан 42).

Према члану 2. Закона о војсци, Председник Републике или министар одбране, по овлашћењу председника Републике, може одлучити да Војска Србије надлежном државном органу, односно организацији, органу аутономних покрајина и органу јединица локалне самоуправе, на њихов захтев, пружи помоћ ради заштите живота и безбедности људи и имовине, заштите животне средине или из других разлога утврђених законом.

Ангажовање специјализованих снага и служби у ванредним ситуацијама у Републици Србији регулисано је Законом о ванредним ситуацијама. Према том закону (члан 4), субјекти система заштите и спасавања су:

- 1) органи државне управе, органи аутономне покрајине и органи јединица локалне самоуправе;
- 2) привредна друштва, друга правна лица и предузетници (у даљем тексту: привредна друштва и друга правна лица);
- 3) грађани, групе грађана, удружења, професионалне и друге организације.

Чланом 12. Закона о ванредним ситуацијама регулисана је употреба војске у ванредним ситуацијама. У условима када друге снаге и средства система заштите и спасавања нису довољни за заштиту и спасавање људи, материјалних и културних добара и животне средине од катастрофа изазваних утицајем елементарних непогода и других несрећа, на захтев Министарства – организационе јединице надлежне за ванредне ситуације (у даљем тексту: надлежна служба), Министарство одбране обезбеђује учешће организационих делова Министарства одбране, команди, јединица и установа Војске Србије за пружање помоћи у заштити и спасавању, у складу са законом.

Када у заштити и спасавању учествују јединице Војске Србије, њима командују њихове надлежне старешине, у складу са одлукама штаба за ванредне ситуације који руководи и координира заштитом и спасавањем.

Дакле, према важећим стратегијским, доктринарним и законским документима Војска Србије има помоћну улогу у ванредним ситуацијама. У пракси, ангажовање војних ресурса у ванредним ситуацијама (нпр. поплаве у Јаши Томићу 2005. године, земљотрес у Краљеву 2010. године) показало се као нужност, што указује на потребу регулисања употребе војних ресурса у оквиру треће мисије посебним прописима и процедурама. *Тренутно, ангажовање се врши у складу са процедурама прописаним за борбене операције, што не обезбеђује све неопходне услове за ангажовање и доношење одлука у ванредним ситуацијама.*

⁶ Службени гласник РС, бр. 116/2007, 88/2009.

Усаглашеност са стандардима ЕУ и НАТО у превентивној употреби снага

Основни стратегијски документ који је поставио основе безбедности Европске уније јесте Стратегија безбедности ЕУ.⁷ У њој су сагледани изазови и претње по безбедност ЕУ, као и њихове могуће импликације на вредности ЕУ.

Стратегија националне безбедности Републике Србије усклађена је са Стратегијом безбедности ЕУ и у њој су идентификовани изазови, ризици и претње по безбедност Србије, посебно у регионалном и националном контексту. У Стратегији као најопштијем документу није извршена процена безбедносних претњи понаособ, нити су израчунати нивои ризика од разних опасности.

Упутство за оперативно планирање Војске Србије израђено је по узору на упутство НАТО-а (Field Manual),⁸ које се примењује и у планирању употребе војних снага ЕУ. Правила НАТО прописују процедуре за рад од највиших нивоа командовања до тактичког нивоа, вода и одељења (тима). Упутство за оперативно планирање Војске намењено је за рад у борбеним операцијама, али га јединице, у недостатку посебних процедура за рад у ангажовању у елементарним непогодама и другим несрећама, примењују и за рад у трећој мисији. Постојање поменутог упутства омогућава рад и израду борбених докумената у складу са НАТО процедурама, с тим што су упутства за борбену технику заснована на правилима из 60-их година 20. века у којима доминира начин употребе у складу са руским правилима.

Посебан проблем представља неусклађеност са европским стандардима за процену ризика од елементарних непогода и других несрећа. Наиме, одређене директиве регулишу обавезну процену угрожености територије и ресурса од елементарних непогода и других несрећа. С обзиром на то да Војска Србије није носилац тих активности, примена важелих стандарда и методологија за процену и мапирање ризика има важност у погледу рентабилног ангажовања војних снага у заштити и спасавању, али и превентивног деловања ради спречавања или ублажавања негативних последица.

Ради укључивања у процесе производње и промета наоружања и војне опреме, Војска Србије је препознала потребу да се укључи у систем НАТО кодификације и стандардизације. Ова настојања су на нивоу почетних разматрања и имају интенцију развоја и прихватања у најскорије време.

Функционалне потребе и задаци Војске Србије у превенцији и одговору на ванредне ситуације

Основ за планирање развоја Војске чине изазови, ризици и претње безбедности, стратегијско-доктринарна документа, преузете међународне обавезе, законски документи, планови и програми развоја система одбране и други подзаконски прописи.

⁷ European defence strategy, Brisel, 2003

⁸ Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије-привремено, ГШ ВС пов. бр. 901-3, 2009.

Употреба Војске планира се на основу: додељених мисија и задатака, могућих сценарија угрожавања безбедности земље, стања Војске, планова развоја система одбране, смерница и одлука. Планови превенције ванредних ситуација припремају се ради одговора на могуће ситуације које своје полазиште имају у процењеним сценаријима и израђују се на свим нивоима командовања. Планови превенције могу представљати основу за израду планова одговора на ванредне ситуације.

У табели 1. приказане су функционалне потребе и задаци Војске Србије у одговору на разне врсте ванредних ситуација у којима она има помоћну или основну улогу. Реч је о следећим групама задатака: евакуација и транспорт, рашчишћавање терена, медицинска помоћ, обавештајно-безбедносне активности, деконтаминација, разминурање, обезбеђење лица, имовине и територије и борбене активности.

Приказане потребе рангиране су на скали: ниске, средње и високе, а у одређеним ситуацијама као што су елементарне непогоде, у нашој пракси употребе борбених јединица функционалне потребе у виду борбених активности нису препознате или су безначајне.

Пројектовање потреба извршено је на основу субјективних и искуствених процена, будући да недостају квантитативни и мерљиви показатељи употребе Војске у разним ситуацијама на основу којих је могуће извршити егзактна рангирања по функционалним потребама и задацима.

Табела 1 – Функционалне потребе и задаци Војске Србије у одговору на ВС

Тип ванредне ситуације	Евакуација и транспорт	Рашчишћавање терена	Медицинска помоћ	Обавештајно безбедносне активности	Деконтаминација	Разминурање	Обезбеђење лица, имовине и територије	Борбене активности
Поплаве	средње	ниске	ниске	ниске	ниске	ниске	средњи	ниске
Земљотреси	високе	високе	средње	ниске	средње	ниске	средњи	ниске
Тероризам	средње	ниске	високе	високе	високе	високе	високе	средње
Побуњеничка дејства	високе	средње	високе	високе	средње	високе	високе	високе

Функционалне потребе и задаци Војске Србије у условима ангажовања у елементарним непогодама и другим несрећама

Елементарне непогоде и друге несреће спадају у групу невојних опасности, које су у досадашњим теоретским и практичним разматрањима сматране секундарним у односу на безбедност државе и друштва. Њихова основна карактеристика је непредвидивост, брзина наступања и ограниченост времена за реаговање, што их чини веома сложеним са аспекта превенције и ублажавања последица.

Превентивно деловање у случају елементарних непогода и других несрећа од пресудног је значаја за заштиту и спасавање људи, животиња, материјалних добара и животне средине као основних вредности сваког друштва. Превентивно деловање остварује се ангажовањем свих расположивих капацитета друштва ради спречавања или умањења могућих ефеката опасности. Ради ефективне одбране, заштите и спасавања ангажују се сви субјекти система одбране, односно војни и цивилни капацитети.

Према важећем законодавству, у случају наступања елементарних непогода, носиоци активности су снаге Министарства унутрашњих послова, а снаге Војске пружају подршку и помоћ. Међутим, невојни капацитети нису такви да могу да обезбеде све неопходне услове за ефикасно превентивно деловање. Стога, у великом броју случајева наступања елементарних непогода, као што су поплаве, земљотреси и олујни ветрови долази до ангажовања војних капацитета.

Ради обезбеђења потпуног или, у највећој мери, ефективног и оптималног ангажовања снага за превентивно деловање, неопходно је анализирати насталу или могућу ситуацију и извршити процену угрожености.

Процена угрожености, начелно треба да одговори на следећа питања:

- дефинисање контекста ситуације и анализа елемената;
- идентификација критичних вредности;
- процена ризика;
- израда сценарија;
- мере превенције;
- снаге за превенцију и реаговање и
- капацитети за превенцију и реаговање.

Коначан закључак из процене угрожености треба да генерише одговор – које су то снаге и капацитети које је потребно ангажовати ради превенције и одговора на насталу ситуацију.

Употребом војних ресурса остварује се значајан утицај на спречавање и ублажавање последица елементарних непогода и других несрећа, као и на њихов даљи развој. Према предложеној доктрини превентивног деловања, пројектовани ниво расположивих снага Војске Србије треба да омогући једновремено извођење неке од следећих опција:

- 1) шест операција веома малог нивоа напрезања;
- 2) три операције малог нивоа напрезања;
- 3) једне операције средњег и једне операције малог нивоа напрезања;
- 4) једне операције великог или веома великог нивоа напрезања.⁹

Ангажовање одређених војних снага у трећој мисији претпоставља ангажовање на веома малом, малом и средњем нивоу напрезања у односу на наведени могући број изведених операција.¹⁰ Високи и веома високи степен напрезања претпостављају ангажовање свих војних капацитета државе у случају агресије.

Општи организациони оквир снага Војске за превентивно деловање представљају.¹¹

1) снаге Војске за реаговање – које се могу ангажовати у случају елементарних непогода и других несрећа, ако има потребе за додатном заштитом имовине и материјалних добара, или у случају појаве мултиризика од терористичких аката;

⁹ Нацрт стратегије превентивне употребе одбрамбених снага РС.

¹⁰ Исто.

¹¹ Доктрина Војске Србије, 2010.

2) јединице родова и служби, пре свега родовске: авијација, пешадије (војна полиција), инжењеријске и речне јединице и служби: обавештајне службе, АБХО, транспортне (копно, реке и ваздух) и опште логистике, јединице телекомуникација и информатике, које су такође употребљиве за реаговање у случају елементарних непогода и других несрећа, нарочито са аспекта прибављања информација, транспортних задатака и опште логистичке подршке;

3) ранг ангажованих јединица: тимови, водови, чете и батаљони, зависно од нивоа напрезања, а у складу са адекватним проценама и потребама, ангажоваће се само снаге неопходне за одговор на насталу ситуацију или њену превенцију.

Ниво ангажовања јединица Војске Србије, у случају поплава, зависи од величине самих фактора који одређују поплавни талас. Наиме, ако је обим поплава толики да нису довољне снаге МУП-а за реаговање, на захтев надлежних органа, а по одобрењу министра одбране, ангажују се војне снаге, пре свега на спасавању становништва и материјалних добара. Функционалне потребе крећу се у границама ниске и средње, управо због минималне потребе за превентивним ангажовањем војних снага, с обзиром на постојање респектабилних цивилних капацитета. Пример ангажовања војних снага представљају поплаве у Јаши Томићу 2005. године, или последње поплаве које су захватиле Кину 2011. године.

Земљотреси представљају ванредну ситуацију у којој се потребе за ангажовањем војних снага крећу у границама од високих до ниских. Код великих земљотреса ангажовање војних снага је од изузетног значаја због неопходности брзог реаговања ради спасавања повређених. У земљотресима малог интензитета потреба за ангажовањем војних снага је мање изражена, јер постоје довољни капацитети стручних цивилних служби. Тако су, на пример, војне снаге ангажоване у санирању последица земљотреса у Краљеву 2010. године и након катастрофалног земљотреса, односно цунамија који је погодио Јапан 2011. године.

Функционалне потребе и задаци Војске Србије у условима терористичких опасности

Опасност од терористичких дејстава спада у групу невојних изазова и претњи. Према Доктрини Војске Србије, Војска не развија посебне снаге намењене за пружање подршке цивилним властима, већ се ангажују постојеће, које, сходно својој основној намени, могу успешно извршавати те задатке.

У борбеним дејствима против терористичких снага ангажују се наменске противтерористичке јединице у складу са својим задацима и у функцији подршке другим снагама система безбедности.¹²

Носилац планирања и реаговања на ову врсту опасности су противтерористичке снаге МУП-а. С обзиром на то да су последице терористичких аката разноврсне и сложене по људе, животиње, материјална добра и животну средину, неопходно је обезбедити и допунске капацитете за реаговање, заштиту и спасавање. Нарочито је потребно обезбедити снаге за преговарање, медицинске екипе, противпожарне екипе, екипе за рашчишћавање терена, екипе за РХБ деконтаминацију, разминурање, итд.

¹² Исто.

Снаге МУП-а поседују капацитете у свим сегментима до одређеног средњег нивоа ангажовања. У случају потребе за већим капацитетима могуће је ангажовати војне капацитете у смислу подршке и допуне ангажованих снага.

У случају наступања терористичких опасности, војне снаге се, начелно, могу ангажовати извођењем две врсте операција. То су:

1) *Операције превентивног размештања снага*,¹³ које се изводе у миру и ванредном стању да би се испољио повољан утицај на елиминисање безбедносне претње од тероризма без употребе оружане силе, обезбедило правовремено поседанање положаја за извршавање задатака и пружање подршке надлежним државним органима у случају потребе за применом оружане силе. Успешност операција превентивног размештања у великој мери зависи од поседовања правовремених и тачних обавештајних информација. Током извођења операција војна сила се примењује само у крајњој нужди, али се не искључује њена примена у случају ескалације оружаног насиља према јединицама Војске Србије или партнерима у операцији.

2) *Противтерористичке операције*¹⁴ – борбене операције које се изводе у миру и оружаном сукобу ради пружања подршке и помоћи цивилним властима у онемогућавању терористичке делатности. У случају напада на војне објекте и ескалације терористичких дејстава, Војска Србије може да буде употребљена за разбијање и уништење терористичких снага, независно од снага МУП-а.

У случају терористичких аката потреба за ангажовањем војних јединица се креће од високе до ниске. У највећем броју случајева неопходно је брзо и снажно ангажовање војних специјалних противтерористичких јединица, нарочито када су угрожени војни објекти или се ради о већим терористичким актима. Иако су носилац таквих дејстава специјалне антитерористичке јединице МУП-а, војне јединице представљају веома озбиљну снагу у превентивном смислу, као и у самим противтерористичким дејствима. Илустративан пример употребе војске у превентивном смислу представљају терористичка дејства на Косову и Метохији или ангажовање снага НАТО-а у Авганистану.

Функционалне потребе и задаци Војске Србије у условима побуњеничких дејстава

Опасности побуњеничких дејстава припадају групи невојних изазова и претњи које карактеришу елементи употребе оружане силе ради остварења пројектованих циљева. Не улазећи у многобројне факторе који их одређују, побуњеничка дејства могу да се окарактеришу као озбиљна претња безбедности државе, с обзиром на величину последица.¹⁵

Због заступљености елемената коришћења оружане силе, доктрином Војске Србије је одређено да је носилац противпобуњеничких дејстава Војска Србије.

¹³ Исто.

¹⁴ Исто.

¹⁵ Стратегија националне безбедности Републике Србије.

Ради превентивног деловања и реаговања на побуњеничка дејства, Војска тежишно изводи противпобуњеничку операцију. У складу са процењеном ситуацијом Војска може да предузме и операцију превентивног размештања снага. Војска је носилац планирања и извођења операција, а остале снаге система одбране користе се као помоћ и подршка.¹⁶

Противпобуњеничка операција је борбена операција која се изводи у миру, током ванредног стања и у оружаном сукобу, у случају избијања оружане побуне на било ком делу државне територије. Те операције изводе се у садејству са снагама Министарства унутрашњих послова и обавештајним и безбедносним службама Републике Србије. Циљ извођења операција је присиљавање побуњеника да одустану од оружаног насиља, као и њихово разоружање и дезангажовање и усмеравање да своје захтеве решавају мирним путем у надлежним институцијама политичког система. За успех операција важна је правовремена и адекватна употреба снага и успешно садејство и сарадња са снагама система одбране које учествују у сузбијању побуне.

Противпобуњеничка дејства претпостављају брзо и снажно ангажовање војних снага на високом и средњем нивоу функционалних потреба. Ангажовање може да се изврши путем операције превентивног размештања или противпобуњеничке операције. Помоћне снаге су специјалне снаге МУП-а, као и остали елементи система одбране. Пример ангажовања војних снага у противпобуњеничкој операцији јесте употреба руских снага у одговору на побуњеничка дејства у Чеченији.

Снаге и техничко-технолошки капацитети Војске Србије у ванредним ситуацијама

С обзиром на то да ванредне ситуације обухватају широку палету различитих догађаја и ситуација које испољавају различите ефекте по вредности државе и друштва, неопходна је и употреба различитих снага и ресурса ради реализације задатака превенције, заштите и спасавања.

Приликом извршавања задатака у условима терористичких и побуњеничких дејстава, ангажују се различите врсте војних јединица и установа, и то:¹⁷

1. борбене јединице (редовне и специјалне);
2. ваздухопловне јединице;
3. транспортне јединице;
4. логистичке јединице;
5. инжињеријске јединице;
6. медицински тимови и установе;
7. јединице за РХБ заштиту;
8. установе за геотопографско обезбеђење;
9. тимови за обавештајно обезбеђење;
10. тимови за метеоролошко и навигацијско обезбеђење.

¹⁶ Доктрина Војске Србије.

¹⁷ Доктрина Војске Србије.

Борбене јединице користе наоружање и опрему неопходне за преживљавање војника на угроженом простору, као и извршавање задатка на којима су ангажовани. Из искуства ангажовања борбених снага НАТО-а, јасно је да се ове снаге ангажују у различитим ситуацијама у оквиру противпобуњеничких или противтерористичких операција у Авганистану и Ираку.

Наоружање и опрема коју користе специјалне јединице Војске у рангу су средстава савремених армија и могу да се примене у свим борбеним, временским и метеоролошким условима. Наоружање и опрема редовних јединица су старијих генерација и у великој мери заостају за сличним средствима савремених армија.

Специјалне јединице налазе се на високом нивоу борбене готовости, брзопкретне су и добро наоружане и опремљене, па се као такве могу употребити у противтерористичким и противдиверзантским дејствима. Међутим, није искључена ни употреба ових јединица у осталим врстама ванредних ситуација у којима је неопходно заштитити људе и имовине, као допуна капацитетима МУП-а.

Борбене јединице Војске ангажоване су у периоду противтерористичких дејстава на Косову и Метохији, када су употребљене и специјалне и редовне јединице Војске на извршавању сложених задатака уништавања терористичких снага, али и на заштити и помоћи становништву, као и заштити материјалних добара.

Ваздухопловне јединице могу да извршавају различите задатке: борбене, извиђачке, транспортне и слично. Познати су примери употребе ваздухопловних снага НАТО-а у Авганистану и Ираку, као и ангажовање снага руске војске у Чеченији.

Јединице Војске наоружане су ваздухопловима старијих генерација, који у великој мери заостају за савременим ваздухопловима развијених земаља. Тежиште је на навођеним авио-бомбама и уређајима за извиђање и лет у лошим временским условима и ноћу.

Употреба ваздухопловних јединица или појединих летелица могућа је у транспорту ресурса на различите локације у свим ванредним ситуацијама, али и извиђања рејона угрожених различитим опасностима. Нарочити допринос ваздухопловне јединице могу да дају у противдиверзантским и противпобуњеничким дејствима ради уништења непријатељевих снага.

Војска Србије у највећој мери користи хеликоптерске јединице у транспортне сврхе у свим мисијама, а нарочито у трећој мисији за задатке помоћи и спасавања.

Транспортне јединице имају велики значај са аспекта довођења јединица и средстава до подручја у којима их је потребно употребити.

Транспортна средства у Војсци Србије деле се на копнена, ваздушна и речна. У копнена транспортна средства спадају разне врсте аутомобила, од путничких – специјалних до камиона различите намене. Најкритичнији део укупног фонда камиона је старости од 20 до 30 година, што представља уско грло у коришћењу тих средстава са аспекта поузданости и рентабилности. За ваздушни транспорт користе се транспортни хеликоптери. За транспорт на рекама користе се разни бродови и чамци, а посебну улогу имају транспортна средства у случајевима евакуације.

Транспортне јединице или појединачна транспортна средства веома су битна у свим фазама развоја ванредне ситуације, а могу се употребити и за превоз ресурса до угрожених рејона. У одговору на ванредну ситуацију ове јединице су употребљиве за транспорт хране и воде, ресурса, повређених и оболелих, лекова, итд.

Војска Србије користи све врсте транспорта са тежиштем на копненом транспорту. Ваздушни транспорт хране, муниције и медицинске опреме има највећи капацитет, али је веома рањив, док је копнени транспорт мање рањив, али и поседује мање капацитете.

Логистичке јединице у највећем броју случајева користе транспортна средства свих врста, али и специјална возила, као што су противпожарна средства и опрема за исхрану и смештај, итд. Значај ових јединица је немерљив у свим ванредним ситуацијама са аспекта опремања, одржавања, исхране, евакуације, лечења и сл.

Ради ефикасног и потпуног извршења задатака, логистичке јединице морају да обезбеде све неопходне услове и средства јединицама на терену. Јединице Војске Србије имају централизовану логистичку подршку која треба да омогући извршавање свих задатака.

Инжињеријске јединице су веома важне са аспекта рашчишћавања путева и рушевина, уништавања НУС-а, израде или постављања мостова, итд. Средства која се користе у инжињеријским јединицама Војске су старијих генерација, што негативно утиче на поузданост, могућност и брзину употребе, итд. Једнако важну улогу имају у свим ванредним ситуацијама, нпр. приликом земљотреса (рашчишћавање рушевина), приликом поплава (превоз људи, животиња и средстава разним пловним средствима), приликом пожара (чишћење путева за прилаз ватрогасних возила, итд.).

Важност инжињеријских јединица препознаје се у противтерористичким и противпобуњеничким дејствима у којима се користе мине разних врста. Наиме, постављање нагазних и потезних мина и мина изненађења веома је заступљено у оваквим дејствима, чиме се парализује транспорт и кретање јединица, долази до повећања броја страдалих и повређених, као и уништења материјалних добара. Искуства руских снага у Чеченији указују на домете употребе инжињеријских јединица у противтерористичким и противпобуњеничким дејствима.

Медицински тимови се ангажују паралелно са тимовима цивилних структура. Средства и опрема коју користе ови тимови су новијег датума и применљива су у свим ситуацијама. Веома важну улогу имају у превенцији, пре свега епидемиолошких опасности, али и у заштити и спасавању у разним ванредним ситуацијама, амбулантном и болничком лечењу – стационарно и у теренским условима.

Медицински тимови су обавезан пратилац свих активности војних снага, без обзира на врсту операције која се реализује.

Јединице за РХБ заштиту користе средства старијих генерација применљива у случају РХБ удеса. Важност ових јединица је огромна, нарочито у условима нуклеарних и хемијских удеса када је потребно да се врши деконтаминација људи, животиња, материјалних добара и животне околине.

Опрема ових јединица омогућава предузимање мера деконтаминације већег броја људи одједном. Ефикасност и значај ових јединица показала се приликом хаварија у нуклеарним електранама у Фукушими (Јапан) и Чернобилу (Украјина).

Јединице за геотопографско обезбеђење користе средства новијих генерација потпуно компатибилна са средствима савремених армија. Обезбеђују савремени геотопографски материјал неопходан за рад јединица у различитим ситуацијама. Без обзира на носиоца активности у ванредним ситуацијама постоји перманентна потреба за сталним анализирањем ситуације и приказивањем садржаја јединицама у реалном времену, што је незамисливо без адекватног геотопографског материјала (топографске карте, тематске карте, скице).

Тимови за обавештајно обезбеђење опремљени су савременим уређајима и опремом и обезбеђују прецизне информације у реалном времену. Нарочит значај имају у противтерористичким и противпобуњеничким дејствима са аспекта благовременог откривања намера непријатељских снага, а у осталим ванредним ситуацијама за откривање разних криминалних радњи, као испомоћ снагама МУП-а.

Тимови за метеоролошко и навигацијско обезбеђење користе савремену метеоролошку опрему и уређаје, као и технологије засноване на сателитском гео-позиционирању у рангу са сличном опремом савремених армија. Ефикасна употреба снага и средстава у ванредним ситуацијама у условима рада на неприступачним теренима, на великим подручјима, са великим бројем јединица, људи и средстава није могућа без квалитетних и благовремених метео података и података о положајима и правцима кретања појединаца и јединица.

Све врсте обезбеђења су веома значајне са аспекта доступности поузданих информација у реалном времену, без обзира на врсту операције у којој се ангажују војне снаге. Потребна за оваквим информацијама нарочито је велика у противтерористичким и противпобуњеничким операцијама због могућих последица.

У табели 2. приказани су рангови применљивости техничко-технолошких капацитета јединица Војске за реаговање у ванредним ситуацијама. Процене су извршене коришћењем квалитативних показатеља на скали: високи, средњи и ниски, а на основу историје догађаја, односно учесталости употребе јединица Војске и њихових капацитета у разним врстама В/С.

Табела 2 – Применљивост техничко-технолошких капацитета Војске у ванредним ситуацијама

Тип В/С	Логистичке јединице и јединице за транспорт	Инжињеријске јединице	Медицински тимови	Тимови за обавештајно обезбеђење	РХБ заштита	Јединице за разминурање	Обезбеђење лица, имовине и територије	Борбене јединице
Поплаве	високи	високи	високи	средњи	средњи	средњи	високи	средњи
Земљотреси	високи	високи	високи	средњи	високи	средњи	високи	средњи
Тероризам	високи	средњи	високи	високи	високи	високи	високи	високи
Побуњеничка дејства	високи	високи	високи	високи	високи	високи	високи	високи

Табела 2. показује да Војска Србије поседује, у структурном смислу, капацитете који могу задовољити различите потребе за реаговање у ванредним ситуацијама. Међутим, предстоји њихово даље осавремењавање према стандардима НАТО и ЕУ, чиме ће се створити услови за њихову ефикаснију и поузданију примену у ванредним ситуацијама, на националном и међународном нивоу. Такође, наведени показатељи не говоре ништа о употребљивости јединица В/С са аспекта довољности ресурса који се могу употребити у ванредним ситуацијама, што ће диктирати ниво и тежина последица. Због тога израда сценарија на основу процене мултиризика има веома битну

улогу и потребно је користити као метод на основу којег је могуће димензионирати улогу Војске и спецификовати потребе за њеним техничко-технолошким капацитетима, али и обим и квалитет сарадње са другим субјектима и снагама безбедности.

Технолошки капацитети и средства Војске могу се посматрати са два аспекта, и то као:

- 1) производни капацитети наоружања, муниције и војне опреме и
- 2) капацитети за уништавање наоружања и муниције.

Одбрамбена индустрија обухвата широк спектар производа, који се користе за производњу наоружања и војне опреме. Ипак, технологија и организација усаглашени су са потребама снабдевања и одржавања војске, а производња са технолошким поступцима и организацијом која подразумева мешовите концепте индустријских технологија (машинске, електро, хемијско-технолошке, базно-хемијске, итд.). Посматрано са аспекта ванредних ситуација, обе врсте технолошких комплекса су потенцијално опасне као могући извори хемијских удеса са несагледивим последицама по људе, материјална добра и животну средину.

Капацитети за уништавање наоружања и минско-експлозивних средстава су, такође, од велике важности, пре свега због уништавања заплењеног и одузетог наоружања у противтерористичким и противпобуњеничким операцијама, као и средстава и војне опреме са истеклим ресурсима.

Захтеви за техничке и технолошке капацитете према стандардима ЕУ и НАТО

НАТО стандарди као услов за достизање интероперабилности Војске Србије

Опредељење Србије да своје основне безбедоносне интересе остварује у оквиру система колективне одбране коју обезбеђује сарадња са НАТО захтева стварање такве организације Војске која у датом безбедносном окружењу и са постојећим техничким средствима омогућава остварење жељених стратешких одбрамбених циљева.¹⁸ Све активности у оквиру Партнерства за мир усмерене су ка изградњи одговарајућих способности, достизању интероперабилности и прихватању НАТО стандарда који ће Србији помоћи да оствари тај циљ.

С обзиром на то да су чланице ЕУ највећим делом и чланице НАТО, ради избегавања дуплирања капацитета, надлежности и активности, снаге безбедности ЕУ примењују НАТО стандарде у планирању и реализацији својих активности.¹⁹

У оквиру НАТО, интероперабилност је дефинисана као највиши циљ који је потребно достићи управо посредством стандардизације, чиме је она постала главна полуга јачања унутрашње организације чланица НАТО-а. Стандардизација и интероперабилност су, према новом стратешком концепту употребе снага НАТО, један

¹⁸ Стратегија националне безбедности.

¹⁹ Capability development plan.

од најважнијих фактора употребе тих снага. Један од механизма унапређења стабилности представљају и операције одговора на кризу – операције подршке миру, хуманитарне операције, операције пружања помоћи приликом катастрофа, операције трагања и спасавања, операције евакуације цивила, операције пружања помоћи/подршке цивилним властима и операције подршке спровођењу санкција и ембарга. У тим операцијама се, поред оружаних снага држава чланица, могу ангажовати и снаге држава партнера НАТО. Тиме интероперабилност добија глобални карактер и постаје важан чинилац у процесу реформе оружаних снага скоро свих држава које учествују у процесу евроатлантских безбедносних интеграција.

Да би оружане снаге различитих држава достигле интероперабилност и успешно реализовале додељене задатке, треба да буду способне да примењују заједничке процедуре и поступке, користе компатибилна борбена средства, системе за командовање и контролу, као и заменљиве логистичке сервисе.

Стандардизација у НАТО-у дефинише се као развој и имплементација концепата, доктрина, процедура и планова којима се обезбеђује и одржава потребан ниво компатибилности, заменљивости или сарадње на оперативном, материјалном и административном пољу ради достизања интероперабилности.²⁰ НАТО стандарди могу бити примењени на било коју НАТО активност и нормално су класификовани у једно од три подручја, иако неки стандарди могу бити примењени на више од једног подручја.

1) *Оперативни стандарди* су они који утичу на будућу и/или текућу војну праксу, процедуре и формате. Могу се применити на: концепте, доктрине, тактике, технике, логистику, обуку, организације, извештаје, форме, мапе и карте и сл.

2) *Материјални стандарди* односе се на карактеристике будућих и/или актуелних материјала где спадају и телекомуникације, обрада и дистрибуција података. Материјал укључује: комплетне системе, системе за командовање, контролу и комуникације, оружане системе, подсистеме, скупове, компоненте, резервне дијелове, материјале и потрошне ствари (укључујући муницију, гориво, залихе, складиштене ствари и потрошне делове).

3) *Административни стандарди* односе се, првенствено, на терминологију која се примењује и на „оперативно“ и на „материјално“ поље.

Ранији систем стандардизације у Војсци за процесе, производе и услуге за које југословенски и други стандарди и технички прописи нису одговарали потребама, утврђивали су стандарде и техничке прописе у области одбране. Стандардизација је била веома важна и развијена делатност у Министарству и Војсци, којој се посвећивала велика пажња и за коју су били одвојени велики кадровски и материјални капацитети. Упоређујући је са НАТО поделом, може се приметити да је она већим делом покривала област материјалне стандардизације. Прописи о квалитету производа су, заправо, били технички прописи. Војна индустрија је била уско везана уз Министарство и Војску, а достигла је висок степен развоја и квалитета производа управо захваљујући строгим захтевима у изради прописа о квалитету производа – ПКП.

²⁰ НАТО стандарди су формално документовани у заједничком договору земаља чланица STANAG - Споразуму о стандардизацији (STANAG – Standardization Agreement) који могу да прихвате све или само поједине чланице савеза. Осим STANAG-а у документа о стандардизацији улазе и стандардизационе препоруке (STANREC - Standardization recommendation) и публикације Савеза (AP – Allied Publication).

Импликације НАТО стандардизације на Војску Србије

Србија, као држава партнер, није дужна да у потпуности уводи ново наоружање да би успешно реализовала заједничке активности у евроатлантском безбедносном окружењу. Компатибилност, као ниво стандардизације, подразумева могућност ефикасног коришћења различитих производа из различитих држава и у исто време приликом реализације заједничких активности. За наведену тврдњу постоји мноштво доказа у пракси. Бивше чланице Варшавског уговора, а садашње чланице НАТО још увек користе наоружање и опрему руске производње (аутоматске пушке *калашњиков*, авионе *МиГ* и слично). Опредељењем за одређене циљеве снага у оквиру процеса планирања одбране у НАТО оне постепено уводе и ново наоружање, али само у случајевима када изабрани циљ не могу достићи постојећим наоружањем. Способност индустрије да задовољи војне захтеве потпуно припада економском систему држава чланица. Стога је постизање НАТО стандардизације зависи од политичке воље савезника да буду привржени потребним напорима.

Ради достизања интероперабилности на оперативном, материјалном и административном пољу НАТО стандарди се развијају у 56 различитих области. Они се, пре свега, односе на усаглашавање процедура и поступака, борбене технике, система за командовање и контролу, логистике и терминологије на заједничком (општем) нивоу и на нивоу видова (копнена војска, морнарица, ваздухопловство).²¹

Који ће НАТО стандарди за неку државу чланицу бити обавезни првенствено зависи од избора циљева снага у процесу планирања одбране у оквиру НАТО. За државе које учествују у Партнерству за мир захтеве стандардизације одређују партнерски циљеви. Имплементација је тада приказана у процени потребних капацитета. Када држава партнер постане чланица Савеза њени неостварени циљеви партнерства преводе се у циљеве снага захваљујући повезаности процеса планирања и ревизије са процесом планирања одбране у НАТО-у.

У начелу, стандардизација је добровољна за све државе. У неким моментима државе се могу договорити о обавезној имплементацији специфичних стандарда. Обавезујућа је стандардизација заједничке доктрине, тактике и поступака, како за садашње, тако и за будуће акције савезника.²²

Имплементацијом НАТО стандарда Србија стиче одређене користи. Наиме, Србија тек почиње да изграђује сопствени систем стандардизације у подручју одбране, без обзира на остатке претходног система. Узимајући у обзир њене укупне економске и људске потенцијале, несумњиво је да би укључивање Србије у организован и развијен систем стандардизације какав има НАТО допринело:

- смањењу трошкова логистичке подршке за опрему компатибилну са НАТО;
- повећању ефикасности снага које учествују у операцијама са снагама НАТО;
- повећању улоге и значаја државе и Војске у креирању безбедносне политике региона и ЕУ;
- повећању кредибилитета државе и Војске са аспекта спремности за одговор на различите врсте претњи.

²¹ Military interoperability program

²² Исто.

Анализа функционалних потреба и капацитета Војске Србије да одговори на различите опасности

Функционалне потребе и капацитети ВС за превенцију и одговор на различите опасности могу се посматрати са аспекта спречавања и ублажавања последица тих опасности. Неке опасности, а пре свега оне у којима се Војска ангажује као помоћна снага осталим деловима система безбедности, диктирају потребе за ресурсима и средствима на санирању последица опасности. Друге опасности, тј. оне са елементима оружаног насиља, такве су природе да Војска Србије има могућности да превентивно утиче на њихово наступање, обавештајно-безбедносним радом, превентивним размештањем снага и другим поступцима у раним фазама настанка тих опасности.²³

Анализа функционалних потреба и капацитета Војске да одговори на различите опасности може се извршити применом разних метода и у односу на различите моделе, стандарде и праксу, а у овом случају то су стандарди ЕУ и НАТО.

Примена *ГАП анализе* омогућава да се утврди раскорак између очекиваних (планираних) и тренутних (постојећих) могућности капацитета. Управо је суштина примене овакве анализе у покушају одређења организацијског развоја ради дефинисања идеалног или жељеног стања и тренутног стања, односно потреба војске за ефикасним и ефективним ангажовањем у ванредним ситуацијама.

У табелама 3а, 3б, 3в, 3г, на скали процене: низак, умерен, висок, извршена је ГАП анализа функционалних потреба и капацитета Војске Србије да одговори на различите опасности и у односу на различите нивое хазарда.

Табела 3.а – ГАП анализа функционалних потреба и капацитета Војске у условима поплава

Ниво хазарда	Евакуација и транспорт	Рашишћавање терена	Медицинска помоћ	Обавештајно-безбедносне активности	Деконтаминација	Разминирање	Заштита лица, имовине и територије	Борбене активности
Низак	-	-	-	-	-	-	-	-
Умерен	+	-	+	+	+	+	-	+
Висок/ критична	+	+	+	+	+	+	+	+

Легенда:

- не постоји раскорак између потреба и расположивих капацитета у односу на процењени ниво ризика,
- + постоји одређени раскорак.

²³ Доктрина Војске Србије.

Ниво ризика од поплава начелно се може категорисати у три групе, у којима се последице поштићене вредности могу класификовати на следећи начин:²⁴

1. **МАЛИ** ниво ризика претпоставља да нема пострадалих; повређених има са лаким телесним повредама; материјалне штете су врло ниске и нема последица по економију подручја. Помоћ се реализује редовним средствима и снагама. Поплављени су појединачни мањи рејони уз реке.

2. **СРЕДЊИ** ниво ризика претпоставља да је пострадао до 1/3 становништва и животињског фонда; материјалне штете су озбиљне и не могу се санирати редовним средствима; утицај на економију је такав да није могуће нормално функционисање и неопходно је увођење ванредних мера. Неопходно је ангажовање додатних снага на терену. Поплављен је велики простор око река, поплавлена су насеља.

3. **ВЕЛИКИ** ниво ризика подразумева страдање највећег дела становништва и животињског фонда; материјална добра су скоро потпуно уништена. Неопходна је евакуација становништва, нормално функционисање заједнице није могуће, неопходне су хитне ванредне мере. За спасавање се морају хитно ангажовати сви расположиви ресурси. Поплављен је највећи део простора око река, највећи део насеља и инфраструктуре.

Табела 3.6 – ГАП анализа функционалних потреба и капацитета ВС у условима земљотреса

Ниво хазарда	Евакуација и транспорт	Рашчишћавање терена	Медицинска помоћ	Обавештајно-безбедносне активности	Деконтаминација	Разминирање	Заштита лица, имовине и територије	Борбене активности
Низак	-	-	-	-	-	-	-	-
Умерен	-	+	+	-	+	+	-	+
Висок/ критичан	+	+	+	+	+	+	+	+

Легенда:

– не постоји раскорак између потреба и расположивих капацитета у односу на процењени ниво ризика,

+ постоји одређени раскорак.

Ниво ризика од земљотреса начелно се може категорисати у три групе, у којима се последице поштићене вредности могу класификовати на следећи начин:²⁵

1. **МАЛИ** ниво ризика претпоставља да нема пострадалих; повређених има са лаким телесним повредама; материјалне штете су врло ниске и нема последица по инфраструктуру и економију подручја. Помоћ се реализује редовним средствима и снагама. Захваћено је мање подручје.

²⁴ Standard on disaster/emergency management and business continuity programs, 2010 edition

²⁵ Standard on disaster/emergency management and business continuity programs, 2010 edition

2. **СРЕДЊИ** ниво ризика претпоставља да је пострадало до 1/3 становништва и животињског фонда; материјалне штете су озбиљне и не могу се санирати редовним средствима; утицај на економију је такав да није могуће нормално функционисање и неопходно је увођење ванредних мера. Неопходно је ангажовање додатних снага на терену. Захваћено је велико подручје.

3. **ВЕЛИКИ** ниво ризика подразумева страдање највећег дела становништва и животињског фонда, материјална добра су скоро потпуно уништена. Неопходна је евакуација становништва, нормално функционисање заједнице није могуће, неопходне су хитне ванредне мере. За спасавање се морају хитно ангажовати сви расположиви ресурси. Највећи део угроженог подручја је пострадао.

Табела 3.в – ГАП анализа функционалних потреба и капацитета Војске у условима терористичких опасности

Ниво хазарда	Евакуација и транспорт	Рашчишћавање терена	Медицинска помоћ	Обавештајно-безбедносне активности	Деконтаминација	Разминирање	Заштита лица, имовине и територије	Борбене активности
Низак	-	-	-	-	-	-	-	-
Умерен	-	+	+	+	+	+	+	+
Висок/критичан	+	+	+	+	+	+	+	+

Легенда:

– не постоји раскорак између потреба и расположивих капацитета у односу на процењени ниво ризика

+ постоји одређени раскорак.

Ниво ризика од тероризма начелно се може категорисати у три групе, у којима се последице по штићене вредности могу класификовати на следећи начин:²⁶

1. **МАЛИ** ниво ризика претпоставља да нема пострадалих; повређених има са лаким телесним повредама; материјалне штете су врло ниске и нема последица по инфраструктуру и економију подручја. Ситуација се реализује редовним средствима и снагама.

2. **СРЕДЊИ** ниво ризика претпоставља да је пострадао већи број људи. Материјалне штете су озбиљне и не могу се санирати редовним средствима; утицај на економију је такав да није могуће нормално функционисање и неопходно је увођење ванредних мера. Неопходно је ангажовање додатних снага на терену.

3. **ВЕЛИКИ** ниво ризика подразумева страдање великог броја људи. Велики број материјалних добара је потпуно уништен. Неопходна је евакуација дела становништва, нормално функционисање заједнице није могуће, неопходне су хитне ванредне мере. За спасавање се морају хитно ангажовати сви расположиви ресурси.

²⁶ Standard on disaster/emergency management and business continuity programs, 2010 edition

Табела 3.г – ГАП анализа функционалних потреба и капацитета Војске у условима побуњеничких дејстава

Ниво хазарда	Евакуација и транспорт	Рашчишћавање терена	Медицинска помоћ	Обавештајно-безбедносне активности	Деконтаминација	Разминирање	Заштита лица, имовине и територије	Борбене активности
Низак	-	-	-	-	-	-	-	+
Умерен	-	-	-	-	+	+	-	+
Висок/критичан	+	+	+	+	+	+	+	+

Легенда:

– не постоји раскорак између потреба и расположивих капацитета у односу на процењени ниво ризика

+ постоји одређени раскорак.

Ниво ризика од побуњеничких дејстава начелно се може категорисати у три групе, у којима се последице по штићене вредности могу класификовати на следећи начин:²⁷

1. **МАЛИ** ниво ризика претпоставља да нема пострадалих; повређених има са лаким телесним повредама; материјалне штете су врло ниске и нема последица по инфраструктуру и економију подручја. Контрола територије реализује се редовним средствима и снагама.

2. **СРЕДЊИ** ниво ризика претпоставља да је пострадао већи број људи и захваћено веће подручје. Материјалне штете су озбиљне и не могу се санирати редовним средствима; утицај на економију је такав да није могуће нормално функционисање и неопходно је увођење ванредних мера. Неопходно је ангажовање додатних снага на терену.

3. **ВЕЛИКИ** ниво ризика подразумева захваћеност великог подручја или дела територије. Неопходна је евакуација дела становништва, нормално функционисање заједнице није могуће, неопходне су хитне ванредне мере. За решавање ситуације морају се хитно ангажовати сви расположиви ресурси.

У односу на дефинисане нивое ризика могу се донети одговарајући закључци, као у табели 4.

²⁷ Standard on disaster/emergency management and business continuity programs, 2010 edition.

Табела 4 – Сумарна анализа функционалних потреба ангажовања војних снага у условима разних типова и нивоа хазарда

Ниво хазарда	Евакуација и транспорт	Рашчишћавање терена	Медицинска помоћ	Обавештајно-безбедносне активности	Деконтаминација	Разминирање	Заштита лица, имовине и територије	Борбене активности
Мали	Није неопходно ангажовање капацитета војске у случају поплава, земљотреса и тероризма. У противпобуњеничким дејствима су носилац активности.	Није неопходно ангажовање војних капацитета.	Потреба за ангажовањем војних капацитета је на ниском нивоу, осим у случајевима тровања и сл. у свим врстама ванредних ситуација.	Није неопходно ангажовање војних капацитета у поплавама и земљотресима, док је у противтерористичким и противпобуњеничким дејствима неопходно.	Неопходно је ангажовање војних капацитета у противтерористичким дејствима у случају употребе РХБ оружја.		Није неопходно ангажовање војних капацитета	Неопходно је потпуно ангажовање војних капацитета уз предузимање сви мера борбеног и обавештајног обезбеђења.
Средњи	Ангажовање снага војске у поплавама, земљотресима и терористичким дејствима према захтеву МУП, као допунске снаге. У противпобуњеничким дејствима су носилац активности	Ангажовање војних капацитета може да се врши уз захтев надлежног органа као помоћ.	Неопходно је ангажовање војних капацитета у свим ванредним ситуацијама.	Неопходно је повећано ангажовање у противтерористичким и противпобуњеничким дејствима.	Неопходно је ангажовање војних капацитета у противтерористичким дејствима у случају употребе РХБ оружја.		По захтеву носиоца активности могу се ангажовати одређени војни капацитети.	Неопходно ја потпуно ангажовање војних капацитета уз предузимање сви мера борбеног и обавештајног обезбеђења.
Велики	Неопходно ја ангажовање капацитета војске у свим врстама ванредних ситуација. У противпобуњеничким дејствима је неопходно ангажовање пуних капацитета војске уз ангажовање осталих снага одбране као помоћних снага.							

Закључак

Војска Србије поседује одговарајуће капацитете који могу задовољити различите потребе за реаговање у ванредним ситуацијама у квалитативном смислу. Осавременавањем ових средстава створиће се услови за ефикаснију и поузданију примену у ванредним ситуацијама. Међутим, остаје питање њихове употребљивости са аспекта довољности ресурса који се могу употребити у ванредним ситуацијама, што ће диктирати тежина последица. Због тога израда сценарија на основу процене мултиризика има веома битну улогу и потребно је користити као метод на основу којег је могуће димензионирати улогу Војске и спецификовати потребе за њеним техничко-технолошким капацитетима, али и обим и квалитет сарадње са другим субјектима и снагама безбедности.

Према пројектованим задацима, европске безбедносне снаге морају да располажу довољним капацитетима за реаговање у условима елементарних непогода и других несрећа. Процедуре за поступање на тим задацима дефинисане су одређеним правилима (STANAG, STANREC, и сл.) и имплементиране су у формације свих безбедносних снага Европске уније, у складу са уговорима о безбедносној сарадњи са НАТО.

У тежњи ка учлањењу у ЕУ, Војска Србије мора да испуни и део услова који се односе на компатибилност стратешких докумената, концепције одбране и интероперабилности снага предвиђених за ангажовање у мировним операцијама. Интерес Републике Србије јесте да своје војне јединице оспособи за извршавање свих задатака постављених пред безбедносне снаге ЕУ.

С обзиром на комплексност оперативног окружења, присуство мултихазарда и услова примене војних капацитета у ванредним ситуацијама, неопходно је анализирати међусобни утицај наведених фактора у условима промене појединих фактора. У томе може да помогне морфолошка анализа и тродимензионална матрица која би укључивала приказ и укрштање на основу критеријума конзистентности различитих параметара претњи, функционалних задатака и технолошких потреба војске у одговору на ванредне ситуације. Доминантно присуство једног хазарда који утиче на настанак и развој ванредне ситуације не мора нужно подразумевати одсуство других. У случају интеракције два или више хазарда настаће и ситуација у којој је неопходно прецизније анализирати могуће сценарије, ради генерисања планова и потреба ангажовања војних капацитета. Резултати таквих анализа недвосмислено би допринели изради планова превенције, на основу којих би војне снаге извршиле благовремене операције размештања снага, али и контингентних планова који би омогућили прилагођавање ситуацији на терену. Због тога се сматра да ни најбољи планови не могу заменити оспособљене и стручне руководиоце и одлучивање засновано на процени ризика и других услова који константно траже прилагођавање одређеном типу и нивоу ванредне ситуације.

Идентификовање доминантних и критичних циклуса реаговања у ванредним ситуацијама у процесу прикупљања, обраде и анализе података неминовно би допринело смањењу броја лоших одлука. Такође, на минимум би се свеле ситуације када би војне снаге биле пасивне или недовољно и погрешно ангажоване, што је, такође, последица лоших процена.

Наведени закључци указују на потребу даље анализирања потреба и могућности ангажовања војних капацитета применом интеракционе матрице и других метода и техника процене ризика у условима неизвесности. Анализа може да се заснива на предложеним елементима, али омогућава и анализирање односа датих елемената у различитим врстама операција са аспекта могућности извршења појединих задатака који се постављају пред војну организацију.

Литература

1. Adebhar, С.: The comprehensive Approach to crisis management in a concerted weimar efort, genshagener papier, no. 6, marz 2011.
2. Боин, А., т'Харт, П., Стерн, Е., Сунделиус, Б.: *The Politics of Crisis Management*, Факултет безбедности и Службени гласник, Београд, 2010.
3. Доктрина Војске Србије, 2010.
4. Примена технологије у борби против тероризма, *Евроатлантска ревија*, зима 2005/2006,
5. Кековић, З. и Кешетовић, Ж.: *Системи кризног менаџмента*, Универзитет синергија Факултет за безбедност и заштиту, Бања Лука, 2008.
6. Кековић, З. Комазец, Н. Глишић, Г.: *Integrated risk assessments methodology of transport of explosives along the corridor 10*, International Tematik Interview, 2010
7. Кековић, З. Комазец, Н. Глишић, Г.: Приступ методологији интегралног управљања ризиком у организацији, *Војно дело*, 4, Београд, 2010.
8. Закон о ванредним ситуацијама, *Службени гласник РС*, бр. 111/2009. од 29. децембра 2009.
9. [http:// презентације. муп. гов. рс/](http://презентације.муп.гов.рс/) Министарство унутрашњих послова Републике Србије
10. Стратегија европске безбедности, Брисел, 2003.
11. Sarability development plan, Head of the European Defence Agency, Brussels, 8 July 2008.
12. Стратегија националне безбедности, април 2009.
13. Стратегија одбране Србије, октобар 2009.
14. NATO Handbook, Brisel, 2006.